

УДК 330.341.1(477)

О. І. Маслак,

к. е. н., зав.кафедри економіки,

Кременчуцький державний університет імені Михайла Остроградського

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядаються питання створення ефективної системи забезпечення інноваційної діяльності, яка б передбачала фінансування інноваційних проектів за рахунок різних джерел. Виявлено необхідність взаємозв'язку між перспективною інвестиційною політикою та положеннями перспективної промислової політики.

The questions of creation of the effective system of providing of innovative activity which would foresee financing of innovative projects due to different sources are examined in the article. Found out the necessity of intercommunication between a perspective investment policy and positions of perspective industrial policy.

Ключові слова: диверсифікація, інноваційний розвиток, інвестиційна політика.

Key words: diversification, innovative development, investment policy.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Аналіз наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних вчених засвідчує, що диверсифікацію розглядають і як одну з форм реалізації інновацій. Тобто виробники приймають для себе можливий спектр, прийнятних для себе за тими або іншими критеріями інновацій, і диверсифікує свою діяльність на базі цих інновацій, тобто вкладає кошти в ті або інші передові розробки, технології і т.д. [1]. Але впровадження інновацій вимагає відповідних інвестицій, а отже, виваженої інвестиційної політики в державі. Ось чому так важливо зробити в нашій державі основний акцент на зміні інвестиційної політики з метою посилення її впливу на інноваційний процес за допомогою ринкових регуляторів. Для ефективного впровадження у виробництво новітніх досягнень та розробок інвестиції необхідно спрямовувати, у першу чергу, на реконструкцію, технічне і технологічне переоснащення виробництв у регіоні, підвищуючи тим самим частку витрат на оновлення основних виробничих фондів. Довгий час планування і регулювання інвестиційних коштів здійснювалося без врахування процесу відтворення основних виробничих фондів, оскільки українська влада, як і раніше, орієнтується на покращення ситуації та зростання обсягів виробництва в основному на старій технологічній базі. Зрозуміло, що такий стан відносно фінансування виробництва знижує можливості його модернізації і розвитку на інноваційній основі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційна політика держави повинна бути спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів для оновлення виробництва, а також на забезпечення ефективного і раціонального використання цих коштів та здійснення контролю за ними [2].

З метою сприяння створенню фінансової бази для інноваційного розвитку вітчизняної промисловості державі необхідно акумулювати кошти як через держбюджет, так і позабюджетні фонди. Актуальним залишається питання сприяння акумуляції фінансових ресурсів суб'єктами господарювання, в тому числі за рахунок відновлення в повному обсязі дії існуючої нормативно-правової бази щодо фінансування, податкового і митного стимулювання інноваційної діяльності.

Саме обмежені обсяги фінансування не дають змоги виробникам впроваджувати інновації. Тому постає питання створення ефективної системи забезпечення інноваційної діяльності, яка б передбачала фінансування інноваційних проектів як за рахунок коштів державного інноваційного фонду, так і капіталу банків, венчурних фондів, інших фінансових структур, іноземних інвесторів, надання пільгових кредитів тощо. Особливу роль в інвестиційному забезпеченні регіонів повинна відігравати місцева адміністрація. Саме пошук капіталовкладень у соціально-економічний розвиток регіону, створення сприятливого мікроклімату для інвесторів і є, поряд з розвитком соціальної сфери, важливою функцією органів місцевого самоврядування. Впровадження цих заходів дозволить значно активізувати інноваційний процес.

За умови обмеженості бюджетних ресурсів та нестачі власних коштів у промислових підприємств, своєчасне оновлення основних виробничих фондів залежить від ефективності формування і використання амортизаційного фонду. Вдосконалення механізму амортизації буде сприяти переходу до інтенсивних форм відтворення основного капіталу. На жаль, сьогодні повністю не використовується потенціал амортизаційного фонду як джерело інвестиційних ресурсів. Це пов'язано з недосконалістю сучасної нормативно-правової бази регулювання нарахування

амортизації, резервування та використання амортизаційного фонду, відсутністю системи страхування підприємств від знецінення амортизаційних відрахувань через інфляцію, невирішеністю питань правової відповідальності суб'єктів управління підприємствами за нецільове використання вивільнених від оподаткування амортизаційних ресурсів [3]. Тобто прискорена амортизація стане додатковим фінансовим джерелом для активізації інноваційної діяльності й сприятиме зменшенню частки позичкового капіталу до власного.

Потребу в фінансуванні інноваційного розвитку промисловості значною мірою можна задовольнити завдяки використанню потенціалу ринку лізингових послуг. Він дозволяє суттєво зменшити стартові капіталовкладення, а отже, відкриває широкі можливості для розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах України. Лізинговий бізнес стимулює інвестиційну та інноваційну діяльність, підвищує рівень зайнятості, має позитивний вплив на платіжний баланс і розвиток підприємств, конкуренцію та ринкові відносини країни в цілому. Зокрема, лізинг має перевагу над купівлею за власні кошти і за рахунок кредиту залежно від величини лізингового відсотку, процентних ставок банків, ставок дисконту.

Незважаючи на економічні переваги впровадження лізингу, в Україні він не дуже поширений. Існує багато факторів, що стримують його розвиток, але головним з них є відсутність нормативно-правової бази, яка б досконало регулювала лізингову діяльність. Тому необхідно переглянути механізми оподаткування лізингової діяльності, усунути ризики, що виникають внаслідок неточностей у законодавстві; забезпечити належний бухгалтерський облік лізингової діяльності; оптимізувати державні програми підтримки й стимулювання лізингової індустрії, сприяти розвитку конкурентного ринку лізингу. Основною метою державного регулювання лізингової діяльності повинна бути: реалізація єдиної державної політики у сфері здійснення лізингової діяльності; створення умов для ефективною мобілізації та розміщення суб'єктами лізингу фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства; захист прав учасників лізингового ринку; інтеграція в європейський та світовий лізинговий ринки; запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на лізинговому ринку; контроль за прозорістю та законністю лізингових операцій [4].

При обмеженості фінансових ресурсів доцільним є створення системи регіональних і галузевих інноваційних фондів, інноваційних банків підтримки науки і новітніх технологій, які спеціалізувалися б саме на фінансуванні та пільговому кредитуванні інноваційних проектів та технологій, починаючи із моменту їх створення до впровадження у виробництво.

Довгий час (та ще на початку 2008 року) зростали кредитні ресурси банків. На сьогоднішній день вони не знаходять належного застосування у виробничій сфері регіону за рахунок високих процентних ставок та норм резервування банківської системи, а також фінансової кризи. Банківські кредити довгий час були реальним джерелом фінансування інноваційних технологій, однак при цьому необхідно враховувати такі аспекти, як: циклічний характер банківського кредитування; вимоги до ліквідного забезпечення кредиту, необхідність регулярних виплат незалежно від циклічності надходження грошових коштів. Однак в умовах фінансової кризи довгострокові кредити, які потрібні для реалізації великомасштабних проектів, не видаються.

Не менш важливою формою фінансового забезпечення інноваційного розвитку є венчурне фінансування, яке дозволяє реалізувати інноваційні проекти на ранніх стадіях їх розвитку з метою стимулювання підприємницької ініціативи. Формування венчурного капіталу в Україні має вирішальне значення для розвитку промисловості на інноваційній основі, залучення фінансового капіталу в реалізацію високих технологій. Тобто венчурний капітал — ефективний механізм підтримки та забезпечення інноваційного розвитку підприємств, що перебувають на початковій стадії становлення. В ринкових умовах господарювання посиленню ролі венчурного капіталу сприяють як високі технології, так і традиційні, що забезпечують зростання доходів. Джерелами приватного венчурного капіталу можуть бути фінансові ресурси приватних товариств і корпорацій, що працюють на біржах, венчурних фірм, фондів венчурного капіталу, страхових компаній, пенсійних фондів, консультаційних інвестиційних фірм, коштів населення тощо.

Український ринок венчурного інвестування істотно відрізняється від іноземних ринків. Найпривабливішими сферами в Україні є будівництво, переробка сільгосппродукції, харчова промисловість, роздрібна торгівля, в той час як у країнах ЄС і в США — це інвестиції в інновації [5].

Тому Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2008 № 447 затверджено Державну цільову економічну програму "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009—2013 роки, яка передбачає утворення венчурних фондів інвестування інноваційної діяльності за рахунок недержавних коштів та комунальних спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ в регіонах за кошти місцевих бюджетів. З метою визначення засад функціонування венчурних фондів Держінвестицій розробило проект Закону України "Про венчурні фонди інноваційного розвитку". В законопроекті враховані рекомендації Європейської асоціації венчурного інвестування і директив ЄС щодо колективного та венчурного інвестування [6].

Введення в дію даного закону надасть нові можливості для розвитку венчурного інвестування, більш широкого залучення інвестицій в економіку країни та впровадження інноваційних проектів в Україні.

Для забезпечення подальшого розвитку інститутів венчурного інвестування як однієї зі складових національної інноваційної системи, що виконує функцію підтримки розвитку новаторських технологічних компаній, Держінвестицій розробило проект Закону України "Про венчурні інвестиційні компанії". Переваги венчурного інвестування як головного джерела фінансування у сфері малого та середнього інноваційного бізнесу полягають у тому, що підприємства, що розвиваються, можуть отримати інвестиції тоді, коли інші фінансові джерела утримуються від ризикованих капіталовкладень [6].

Прийняття закону створить умови для виникнення в Україні нових інститутів венчурного інвестування — венчурних інвестиційних компаній, які забезпечать реалізацію державної політики стимулювання інвестиційної діяльності та інноваційного розвитку шляхом залучення та ефективного використання коштів венчурних інвесторів [6].

Також питаннями щодо впровадження інновацій (винаходів, корисних моделей і т.п.) займаються такі установи, як: Державний департамент інтелектуальної власності України, Український інститут промислової власності (УІПВ), Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг; Всесвітня організація інтелектуальної

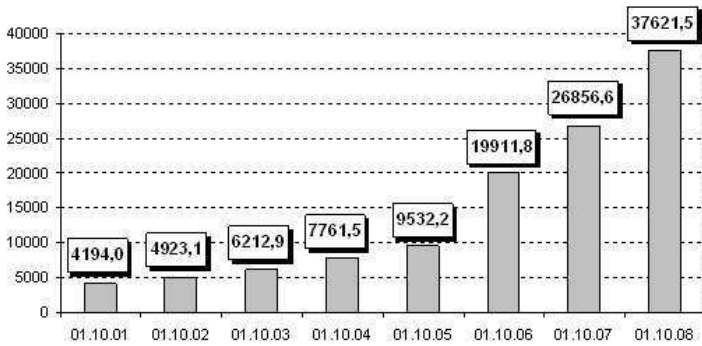

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. США [6]

власності (BOIV).

Як засвідчує Державне агентство України з інвестицій та інновацій (центральный орган виконавчої влади), одним з головних завдань якого є створення ефективного механізму інформування потенційних інвесторів про інвестиційні можливості України і надання практичної допомоги інвесторам, створення сприятливих умов для діяльності інвесторів, сприяє спрощенню і налагодженню контактів між учасниками інвестиційного процесу, здійснює формування бази даних інвестиційних й інноваційних програм і проєктів, одним із перспективних напрямів для залучення інвестицій — як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел — є розвиток інвестування в інноваційну діяльність.

За оцінкою Світового банку, потреби України в інвестиціях складають 100 млрд дол. США [6].

А станом на 1 жовтня 2008 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, перевищив відповідний показник на початок року на 27,3% і склав 37621,5 млн дол. США, що в розрахунку на одну особу становить 812,1 дол. США [6].

Більшу частку іноземних інвестицій в економіку України спрямовано у промисловість (23,9% загального обсягу), фінансову діяльність (19,5%), нерухомість та оренду (10,2%), торгівлю та надання послуг (10,3%) (рис. 1). Промисловість вийшла на перше місце за отриманням іноземних інвестицій лише у 2007 році. Така тенденція сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, оскільки інвестиції спрямовуються на оновлення основних фондів та впровадження нових технологій виробництва. При цьому переробна промисловість значно випереджає за обсягами інвестицій добувну: 7,6 проти 1,2 млрд дол. США. У промисловості переважають інвестиції у виробництво харчових продуктів, гірничо-металургійний комплекс, машинобудування, хімічну та нафтохімічну промисловість [6].

Провідними інвесторами в Україні виступають: Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telenor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Nestle, Philip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash & Carry, Billa, Paterson і ін. [6].

Отже, найбільш привабливими для інвесторів є традиційні галузі, зокрема металургія, машинобудування, хімічна промисловість, харчова промисловість, але дедалі більше привертають увагу інвесторів такі галузі, як автомобільна промисловість, споживча електроніка, високі технології, вітроенергетика, сонячна енергетика, виробництво біопалива, телекомунікації, логістика та деякі інші.

Для підвищення інноваційного розвитку регіонів та

забезпечення внутрішнього ринку високоякісними продуктами у першу чергу необхідно активізувати роботу із залучення іноземних інвестицій. Надходження іноземних інвестицій — взагалі дуже проблематичне, бо західні інвестори не хочуть вкладати свої кошти в українське виробництво (у рейтингу кредитопривабливості Всесвітнього банку Україна стоїть у графі "не рекомендується"). Прямі іноземні інвестиції в Україну позначені підприємницьким ризиком, який сягає біля 80%. Більшість прямих іноземних інвестицій у світі зосереджується у 26 розвинутих країнах світу (73%), значно менша частина спрямована у 127 країн, що розвиваються, і тільки трохи більше 6% — у 28 слабозрозумітих країнах. У світовій практиці вважається, що обсяг іноземних інвестицій не повинен перевищувати 25% загальної кількості інвестиційних коштів у національній економіці, бо це може привести до експансії іноземного капіталу [7].

Для залучення в регіони України прямих іноземних інвестицій у найбільш важливі для їх розвитку галузі в потрібних обсягах і формах необхідно створити сприятливі політичні, законодавчі, економічні й організаційні умови. Однак на сьогодні галузева структура освоєння прямих іноземних інвестицій є нераціональною з точки зору стимулювання виробництва, оскільки значно скоротилася їх частка в обробній промисловості, а майже п'ята частина сконцентрована в оптовій та роздрібній торгівлі. Отже, слід зауважити, що останнім часом спостерігається виразна тенденція до нарощення прямих іноземних інвестицій саме у сфері послуг.

Губський Б.В. застерігає, що стосовно обсягів та структури іноземного інвестування важливими є не тільки кількісні пропорції (незначні інвестиції, не здатні порушити безпеку для національного розвитку критерії іноземного впливу чи інвестиційний макробаланс в цілому), але, насамперед, якісні. На його думку, саме на якості іноземних інвестицій (тобто їх залучення у пріоритетні з точки зору ефективності проєкти, а також на якості й конкурентоспроможності товарів, вироблених завдяки реалізації цих проєктів) слід акцентувати особливу увагу, бо інакше Україна буде і надалі випускати нерентабельні товари (наприклад, металургійної та хімічної промисловості), котрі йдуть на малопробиткові ринки переважно через бартерні схеми. В результаті це, на його думку, унеможливить капіталовкладення, достатні для оновлення виробництв і виходу на більш пробиткові зарубіжні ринки [8].

Фахівці вважають, що загрозою економічній безпеці України може бути непрозорість каналів іноземного інвестування. Інформації про те, з ким із малих і середніх зарубіжних інвесторів доцільно співпрацювати, а з ким — ні, практично немає. В той же час крупні іноземні інвестори, якщо й приходять на ринок України як транснаціональні корпорації, то їх реальна стратегія залишається невідомою. В Україні фактично відсутній моніторинг реальної ефективності іноземних інвестицій — як прямих, так і, особливо, портфельних [8].

Таким чином, інвестиційна політика в Україні має бути виваженою та продуманою. В іншому випадку загроза втрати економічної незалежності може суттєво зрости. Це, безумовно, слід врахувати і в перспективній промисловій політиці України. В свою чергу, перспективна інвестиційна політика повинна враховувати положення перспективної промислової політики та сприяти реалізації її завдань. А тому її реалізація має здійснюватися поетапно у розрізі

Таблиця 1. Формування і підходи до реалізації перспективної промислової та інвестиційної політики в Україні*

Етапи	Стратегічні завдання промислової політики	Стратегічні завдання інвестиційної політики	Заходи реалізації інвестиційної політики
Перший етап (2010—2012 рр.)	— мобілізація всіх ресурсів для збереження промислового потенціалу України в умовах нестабільності, які сформувалися в результаті кризи; — концентрація зусиль і ресурсів на розвитку пріоритетних галузей промисловості; — попередження рейдерства та інших зловживань, пов'язаних з функціонуванням промислових підприємств; — відновлення цілісності ланцюга «виробництво – ідея – інновація – технологія – виробництво», необхідного для забезпечення диверсифікації інноваційного розвитку промисловості України; — підвищення результату від загальних витрат на інновації у питомій вазі реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової.	— відновлення довіри і покращення ставлення іноземних інвесторів до України; — збільшення довіри до української валюти на міжнародних ринках; — активізація співпраці України із МВФ; — обґрунтований підхід до реструктуризації боргів «Укрзалізниця» й інших структур економіки України; — зменшення ризиків інвестування; — удосконалення нормативно-правового поля інвестування і зменшення ризиків інвестування; — сприяння створенню фінансової бази для інноваційного розвитку вітчизняної промисловості та першочергове інвестування пріоритетних галузей промисловості; — створення незалежної організації «Об'єднання промисловців України».	— зниження котирувань PDS (зменшення ймовірності дефолта) і збільшення прибутковості українських єврооблігацій; — надання урядом незалежній організації «Об'єднання промисловців України» певних фінансових ресурсів і повноважень, котрі дозволили б розв'язати три найважливіші завдання: зберегти і розвинути промисловий потенціал України, вберегти його від іноземних конкурентів та активізувати диверсифікацію інноваційного розвитку промисловості.
Другий етап (2013—2015 рр.)	— забезпечення висхідних тенденцій розвитку промисловості; — розвиток усіх галузей і виробництв, які зможуть стати конкурентоздатними і приносити високі прибутки; — удосконалення галузевої і територіальної структури промисловості; — активізація диверсифікації інноваційного розвитку промисловості — підвищення результату від кількості впроваджених нових технологічних процесів.	— створення системи забезпечення інноваційної діяльності; — створення системи регіональних і галузевих інноваційних фондів, інноваційних банків підтримки науки і новітніх технологій, які б спеціалізувалися на фінансуванні та пільговому кредитуванні інноваційних проектів та технологій, починаючи із моменту їх створення до впровадження у виробництво; — активізація залучення іноземних інвестицій в умовах врахування ризиків щодо збереження національної економічної безпеки.	— удосконалення використання потенціалу амортизаційного фонду як джерела інвестиційних ресурсів; — використання потенціалу ринку лізингових послуг як джерела інвестиційних ресурсів; — поліпшення використання кредитних ресурсів для розвитку промисловості; — удосконалення використання венчурного фінансування; — удосконалення застосування форфейтингу (банківських операцій «а-фурту»).
Третій етап (2016—2020 рр.)	— підвищення результату від кількості впроваджених нових видів продукції; — реалізація стратегії інноваційного прориву в розвитку промисловості України.	— підвищення ефективності функціонування системи забезпечення інноваційної діяльності.	— випуск облігацій займу для реалізації стратегії інноваційного прориву.

*Джерело: розробка автора

таких самих етапів, як і промислова політика (табл. 1).

Безумовно, формування і підходи до реалізації перспективної промислової та інвестиційної політики в Україні можуть коригуватися в наступні роки для врахування зміни соціально-економічної ситуації та нових проблем промислового розвитку, які можуть з'явитися з плином часу. Звичайно, перспективна промислова і інвестиційна політика має бути узгоджена з соціальною, екологічною політикою держави та спрямована на поліпшення добробуту та умов життєдіяльності українського народу.

ВИСНОВКИ

Дослідженням обґрунтована поетапна реалізація інвестиційної політики в Україні на період до 2020 року. Дове-

дено, що перспективна інвестиційна політика повинна враховувати положення перспективної промислової політики та сприяти реалізації її завдань. Не виключено, що формування і підходи до реалізації перспективної промислової та інвестиційної політики в Україні можуть коригуватися в наступні роки для врахування зміни соціально-економічної ситуації та нових проблем промислового розвитку, які можуть з'явитися з плином часу. Акцентовано увагу на тому, що перспективна промислова і інвестиційна політика має бути узгоджена з соціальною та екологічною політикою держави та спрямована на поліпшення добробуту та умов життєдіяльності українського народу.

Література

1. Милованов Є. Стратегія диверсифікації — основа фінансової устойчивості многопрофільного підприємства // Є. Милованов // Проблеми теорії і практики управління. — 2006. — № 10. — с. 83—85.
2. Данилишин Б.М. Інвестиційна політика в Україні: монографія / Б.М. Данилишин, М.Х. Корецький, О.І. Дацій — Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2006. — С.145.
3. Зятковський І.В. Амортизаційні пільги в розвитку підприємництва / І.В. Зятковський // Фінанси України. — 2007. — №2. — С. 54—58. (С.57)
4. Ладюк О.Д. Розвиток лізингу в Україні: переваги та недоліки / О.Д. Ладюк // Фінанси, учет, банки України. — 2008. — Випуск № 14. — С. 59—66. (С.65).
5. Москвін С. Концепція закону України "про венчурні фонди" / С.Москвін [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/373/24_4.doc.
6. Інвестиційний клімат: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=212>.
7. Борсук В. Роль мотиваційних механізмів формування інвестиційних ресурсів в Україні / В. Борсук, С. Борсук // Наукові Записки. — 2005. — Випуск 15. — С. 17—18.
8. Губський Б.В. Внутрішні і зовнішні фактори економічної безпеки України: http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom/krugly_stil_28.12.99/gubsky.htm.
Стаття надійшла до редакції 18.12.2009 р.